

IMMATERIALRÄTT

Immateriell rätt omfattar all ensamrätt som beviljas för intellektuella verk. Den består av två delar: dels den industriella äganderätten, som omfattar uppfinningar (patent), varumärken, industriell formgivning och bruksmönster samt ursprungsbeteckningar, dels upphovsrätten, som omfattar konstnärlig och litterär äganderätt. Sedan fördraget om Europeiska unionens funktionssätt trädde i kraft 2009 har EU haft uttryckliga befogenheter när det gäller immateriella rättigheter (artikel 118).

RÄTTSLIG GRUND

Artiklarna 114 och 118 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

MÅL

Även om immateriella rättigheter regleras i olika nationella lagar omfattas de också av EU:s lagstiftning. I artikel 118 i EUF-fördraget föreskrivs att inom ramen för den inre marknadens upprättande och funktion ska Europaparlamentet och rådet i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet föreskriva åtgärder för att skapa EU-lagstiftning om immateriella rättigheter, som säkerställer ett enhetligt skydd för immateriella rättigheter i hela EU, och för att upprätta centraliserade system för beviljande av tillstånd, samordning och kontroll på EU-nivå. Europeiska unionens lagstiftningsverksamhet består huvudsakligen av att harmonisera vissa specifika aspekter av de immateriella rättigheterna genom inrättande av ett gemensamt europeiskt system, vilket redan är fallet för EU-varumärken och EU-mönster och kommer att bli fallet för patent. [Europeiska unionens immaterialrättsmyndighet](#) (EUIPO) ansvarar för att hantera EU-varumärken och EU-mönster.

RESULTAT

A. Harmonisering av lagstiftningen

1. Varumärken, formgivning och bruksmönster

EU:s rättsliga ram för varumärken baseras på fyra system för registrering av varumärken, som samexisterar med de nationella varumärkessystem som harmoniseras genom varumärkesdirektivet (Europaparlamentets och rådets [direktiv 2008/95/EG](#) av den 22 oktober 2008 om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar). Utöver de nationella möjligheterna finns det flera möjligheter till varumärkesskydd i EU, dvs. Benelux-möjligheten, EU:s varumärken, som

infördes 1994, och den internationella möjligheten. Europaparlamentets och rådets [förordning \(EU\) nr 2015/2424](#) av den 16 december 2015 om ändring av rådets förordning (EG) nr 207/2009 och kommissionens förordning (EG) nr 2868/95 om genomförande av rådets förordning (EG) nr 40/94 om gemenskapsvarumärke samt om upphävande av kommissionens förordning (EG) nr 2869/95 om de avgifter som skall betalas till Byrån för harmonisering inom den inre marknaden förenklar varumärkeslagstiftningen i medlemsstaterna och i EU och gör registreringen av varumärken i EU billigare, snabbare, tillförlitligare och mer förutsägbar och ökar därmed den rättsliga förutsebarheten för innehavare.

Genom [direktiv 98/71/EG](#) av den 13 oktober 1998 närmades de olika nationella bestämmelserna om mönsterskydd till varandra. [Rådets förordning \(EG\) nr 6/2002](#) av den 12 december 2001 (i dess ändrade lydelse) införde ett gemenskapssystem för mönsterskydd. [Rådets beslut 2006/954/EG](#) och [rådets förordning \(EG\) nr 1891/2006](#), båda av den 18 december 2006 knöt EU:s system för registrering av formgivning och bruksmönster till det internationella systemet för registrering av industriell formgivning, som sköts av Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten (Wipo).

2. Upphovsrätt och närstående rättigheter

Genom upphovsrätten säkerställs att författare, kompositörer, konstnärer, filmskapare och andra får ersättning för och skydd av sina verk. Digital teknik har i hög grad förändrat det sätt på vilket kreativt innehåll produceras, sprids och görs tillgängligt.

a. Upphovsrätt

Genom [direktiv 2001/29/EG](#) av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället anpassades lagstiftningen om upphovsrätt och närstående rättigheter till den tekniska utvecklingen, men den håller inte jämna steg med den extremt snabba utvecklingen inom den digitala världen, såsom distributionen av och tillgången till tv- och radioprogram och det faktum att 49 % av internetanvändarna i EU konsumerar musik, audiovisuellt innehåll och spel online (Eurostats uppskattning). Det behövs därför en harmoniserad upphovsrättslagstiftning i hela EU för konsumenter, upphovsmän och företag.

Europaparlamentets och rådets [direktiv \(EU\) 2019/790](#) av den 17 april 2019 om upphovsrätt på den digitala inre marknaden föreskriver närstående rättigheter för pressutgivare och skälig ersättning för upphovsrättsskyddat innehåll. Hittills har onlineplattformar inte haft något rättsligt ansvar i samband med användning och uppladdning av upphovsrättsskyddat innehåll på sina webbplatser. De nya kraven kommer inte att påverka den icke-kommersiella uppladdningen av upphovsrättsskyddade verk till onlineuppslagsverk såsom Wikipedia.

[Direktivet om kabel- och satellitsändningar](#) (EU/2019/789 av den 17 april 2019) syftar till att öka antalet tv- och radioprogram som finns tillgängliga online för de europeiska konsumenterna. Användarna förväntar sig i allt större utsträckning att de ska ha tillgång till tv- och radioinnehåll när som helst och var som helst. Det blir därför allt vanligare att programföretag utöver sina traditionella sändningar erbjuder onlinetjänster. Genom direktivet införs principen om ursprungsland för att underlätta licensiering av rättigheter för vissa program som programföretagen erbjuder på sina onlineplattformar (t.ex. samsändningar och catch up-tjänster). Programföretag måste

erhålla upphovsrättstillstånd i sitt etableringsland i EU (dvs. ursprungsland) för att göra radioprogram, nyhets- och aktualitetsprogram i tv samt program som finansieras helt av programföretagen tillgängliga online i alla EU-länder.

[Direktiv \(EU\) 2017/1564](#) av den 13 september 2017 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning underlättar tillgången till böcker och annat tryckt material i lämpligt format samt deras spridning på den inre marknaden.

[Förordning \(EU\) 2017/1128](#) av den 14 juni 2017 om gränsöverskridande portabilitet för innehållstjänster online på den inre marknaden syftar till att säkerställa att konsumenter som köper eller abonnerar på filmer, sändningar från idrottsevenemang, musik, e-böcker och spel kan få tillgång till dem när de reser till andra EU-länder.

b. Skyddstid för upphovsrätt och närstående rättigheter

Dessa rättigheter är skyddade under upphovsmannens livstid och 70 år efter dennes död. Genom [direktiv 2011/77/EU](#) om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter förlängdes skyddstiden för upphovsrätt för konstnärer som genomför ljudinspelningar från 50 år till 70 år efter inspelningen och för muskförläggare, till exempel kompositörer och sångförfattare, till 70 år efter upphovsmannens död. Tidsramen på 70 år har blivit en internationell norm för skydd av ljudinspelningar. För närvarande skyddar 64 länder runt om i världen ljudinspelningar i 70 år eller längre.

c. Datorprogram och databaser

Genom [direktiv 91/250/EEG](#) ålades medlemsstaterna att med upphovsrättens hjälp skydda datorprogram som litterära verk enligt Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. Det kodifierades genom Europaparlamentets och rådets [direktiv 2009/24/EG](#). [Direktiv 96/9/EG](#) föreskriver ett rättsligt skydd för databaser där en databas definieras som "en samling av verk, data eller andra självständiga element som sammanställts på ett systematiskt och metodiskt sätt och som var för sig är tillgänglig genom elektroniska medier eller på något annat sätt". Enligt direktivet ska databaser skyddas genom både upphovsrätten, som omfattar det intellektuella verket, och ett särskilt rättighetsskydd av eget slag (sui generis) i syfte att säkra de investeringar (av pengar, personal, arbete och energi) som gjorts för anskaffning, granskning och presentation av innehållet i en databas.

d. Upphovsrättsorganisationer

För att sprida innehåll som är skyddat av upphovsrätten och närstående rättigheter samt därtill knutna tjänster måste man ha tillstånd av dem som innehar de olika rättigheterna. Rättighetshavarna anförtrot sina rättigheter en upphovsrättsorganisation, som förvaltar dessa rättigheter för deras räkning. Om den kollektiva förvaltningsorganisationen inte har några objektiva motiverade skäl att vägra förvaltning är den skyldig att förvalta dessa rättigheter. Rättighetshavare får anförtro förvaltningen av sina rättigheter åt oberoende förvaltningsenheter. Detta är kommersiella enheter som skiljer sig från kollektiva förvaltningsorganisationer, bland annat eftersom de inte ägs eller kontrolleras av rättighetshavarna. Den 26 februari 2014

antogs Europaparlamentets och rådets [direktiv 2014/26/EU](#) om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden, i syfte att fastställa krav som är tillämpliga på kollektiva förvaltningsorganisationer för att säkerställa stränga normer när det gäller styrelseformer, ekonomisk förvaltning, transparens och rapportering. Detta direktiv syftar till att säkerställa att rättighetshavarna har inflytande över förvaltningen av sina rättigheter och till att förbättra funktionen hos organisationer för kollektiv förvaltning med hjälp av gemensamma EU-normer.

Medlemsstaterna måste se till att kollektiva förvaltningsorganisationer agerar i bästa intresse för de rättighetshavare vilkas rättigheter de representerar och att de inte ålägger dem skyldigheter som inte objektivt sett är nödvändiga för skyddet av rättighetshavarnas rättigheter och intressen eller för en effektiv förvaltning av deras rättigheter.

3. Patent

Ett patent är en juridisk titel som kan beviljas för varje uppfinning som är av teknisk karaktär, förutsatt att den är ny, inbegriper ett uppfinningsskede och kan bli föremål för industriell tillämpning. Ett patent ger innehavaren rätt att hindra andra från att utan tillstånd tillverka, använda eller sälja uppfinningen. Patent uppmuntrar företag att göra de investeringar som behövs för innovation, och de utgör ett incitament för enskilda och företag att avsätta resurser till forskning och utveckling. I Europa kan tekniska uppfinningar skyddas antingen genom nationella patent, som beviljas av de behöriga nationella myndigheterna, eller genom europeiska patent, som beviljas centralt av [Europeiska patentverket \(EPO\)](#). Detta är den verkställande delen av Europeiska patentorganisationen, som numera omfattar 38 avtalsslutande stater. EU själv är inte medlem i denna organisation.

Efter år av diskussioner mellan medlemsstaterna godkände parlamentet och rådet 2012 den rättsliga grunden för ett europeiskt patent med enhetlig verkan (enhetligt patent). Ett internationellt avtal mellan medlemsstaterna inrättar sålunda en enda specialiserad patentjurisdiktion.

Domstolens bekräftelse av patentpaketet i sin dom av den 5 maj 2015 i målen C-146/13 och C-147/13 banade väg för ett [verkligt europeiskt patent](#). Den tidigare ordningen kommer att samexistera med det nya systemet fram till dess att den [enhetliga patentdomstolen \(UPC\)](#) har upprättats.

När ett enhetligt patent har beviljats av EPO kommer det att erbjuda enhetligt skydd med samma verkan i alla deltagande länder. Företagen kommer att ha möjlighet att skydda sina uppfinningar i alla EU:s medlemsstater med hjälp av ett enda enhetligt patent. De kommer också att kunna pröva och försvara enhetliga patent genom ett enda mål vid UPC. Det har föreslagits att dess säten ska vara i London, München och Paris. Detta kommer att strömlinjeforma systemet och medföra besparingar av översättningskostnader. Efter folkomröstningen i juni 2016 om Förenade kungarikets utträde ur EU har det emellertid uppstått allvarliga tvivel om huruvida ett land som inte är medlem i EU kan vara part i avtalet om den enhetliga patentdomstolen. Enligt UPC-avtalets nuvarande lydelse måste EU-rättens företrädare respekteras (artikel 20

UPC-avtalet) och beslut som fattas av Europeiska unionens domstol (EU-domstolen) är bindande för UPC, och därför också för Förenade kungariket.

4. Företagshemligheter

Praxis att behandla information konfidentiellt har förekommit i århundraden. Rättsliga instrument för skydd av företagshemligheter, vare sig de definieras som en del av de immateriella rättigheterna eller ej, finns i många länder. Den skyddsnivå som finns för konfidentiell information kan inte jämföras med andra områden av immaterialrätten, som patent, upphovsrätt och varumärken. Skyddet av företagshemligheter varierar mer från ett land till ett annat än andra områden av lagstiftningen om immateriella rättigheter, liksom tillvägagångssätten. Det rättsliga ramverket är ett lapptäcke, men det finns en europeisk rättslig ram sedan 2016, nämligen Europaparlamentets och rådets [direktiv \(EU\) 2016/943](#) om skydd mot att icke röjd know-how och företagsinformation (företagshemligheter) olagligen anskaffas, utnyttjas och röjs.

5. Kampen mot förfalskning

Enligt uppskattningar uppgår importen av varumärkesförfalskade och pirattillverkade varor till EU till ca 85 miljarder euro (upp till 5 % av den totala importen). Den globala handeln med pirattillverkade varor motsvarar så mycket som 2,5 % av handeln och upp till 338 miljarder euro, vilket orsakar betydande skador för rättighetshavare, regeringar och ekonomier.

Skillnaderna mellan de olika nationella systemen för bestraffning av förfalskning och piratkopiering gjorde det svårt för medlemsstaterna att bekämpa dessa brott på ett effektivt sätt. Europaparlamentet och rådet antog därför som ett första steg [direktiv 2004/48/EG](#) om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter. Direktivet syftar till att stärka kampen mot pirattillverkning och varumärkesförfalskning genom att föra medlemsstaternas lagstiftningar närmare varandra och på så vis säkerställa en hög, likvärdig och enhetlig skyddsnivå för de immateriella rättigheterna på den inre marknaden samt innehåller civila och administrativa åtgärder, förfaranden och skadestånd. I [förordning \(EU\) nr 608/2013](#) om tullens säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter föreskrivs regler om vilka förfaranden tullmyndigheterna ska tillämpa för att kontrollera efterlevnaden av immateriella rättigheter när det gäller varor som är föremål för tullövervakning eller tullkontroll.

B. Teorin om konsumtion av rättigheter

1. Definitioner

Teorin innebär att innehavaren av en industriell och kommersiell äganderätt som skyddas av lagstiftningen i en medlemsstat inte kan åberopa denna lagstiftning för att förhindra import av varor som lagligen saluförs i en annan medlemsstat. Den tillämpas på alla områden för den industriella äganderätten.

2. Begränsningar

Teorin om konsumtion av rättigheter inom EU gäller inte handel med förfalskade varor eller varor som saluförs utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) (artikel 6 i avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter, Trips). År 1999 fastställde EU-domstolen i sin dom i mål C-173/98, Sebago och Ancienne Maison Dubois & Fils mot GB-Unic SA, att medlemsstaterna inte har rätt att i sin nationella

lagstiftning föreskriva konsumtion av rättigheter som är knutna till ett varumärke i fråga om varor som saluförs i tredje land.

3. De huvudsakliga rättsakterna på området är

- Europaparlamentets och rådets [direktiv 2006/115/EG](#) av den 12 december 2006 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter,
- [Rådets direktiv 93/83/EEG](#) av den 27 september 1993 om samordning av vissa bestämmelser om upphovsrätt och närstående rättigheter avseende satellitsändningar och vidareändring via kabel.
- Europaparlamentets och rådets [direktiv 2001/84/EG](#) av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt).

C. Europeiska unionens domstols (EU-domstolen) senaste rättspraxis

År 2012 bekräftade EU-domstolen i sin dom i SAS-målet ([C-406/10](#)) att det enligt direktiv 91/250/EEG endast är ett datorprogramms uttrycksform som är upphovsrättsligt skyddad. Idéer och principer som ligger till grund för dess logik, algoritmer och programspråk är inte skyddade enligt direktivet (punkt 32 i domen). Domstolen underströk att varken ett datorprogramms funktion eller det programspråk och det filformat som används i ett datorprogram för att utnyttja vissa av programmets funktioner utgör en uttrycksform för detta program i den mening som avses i artikel 1.2 i direktiv 91/250/EEG (punkt 39 i domen).

I sin dom i [mål C-160/15](#) GS Media BV mot Sanoma Media Netherlands BV meddelade EU-domstolen att publiceringen av en hyperlänk som ger tillgång till upphovsrättskyddade verk på en annan webbplats utan rättsinnehavarens tillstånd inte är en "överföring till allmänheten" om den person som postar länken gör det utan vinstsyfte och inte vet att verket har publicerats illegalt.

I sin dom i [mål C-484/14](#) av den 15 september 2016 uppger EU-domstolen att ett kostnadsfritt tillhandahållande av ett trådlöst nätverk till allmänheten i syfte att uppmärksamma potentiella kunder på en affärs varor och tjänster utgör en "tjänst inom informationssamhället" i enlighet med direktivet och bekräftar att en tjänsteleverantör som tillhandahåller tillgång till ett kommunikationsnät, under vissa omständigheter, inte får hållas ansvarig. Upphovsrättsinnehavaren har följaktligen inte rätt att begära ersättning på grund av att nätverket använts av tredje part för att göra intrång i dennes rättigheter. Att skydda internetanslutningen med hjälp av lösenord säkerställer en balans mellan å ena sidan rättighetshavarnas immateriella rättigheter och å andra sidan internetleverantörernas näringsfrihet och nätanvändarnas informationsfrihet.

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

Immateriella rättigheter skapar mervärde för europeiska företag och ekonomier. Det enhetliga skyddet och säkerställandet av immateriella rättigheter bidrar till att främja innovation och ekonomisk tillväxt. Parlamentet försöker därför att harmonisera de immateriella rättigheterna genom inrättande av ett gemensamt europeiskt system

parallellt med nationella system, vilket redan är fallet för EU-varumärken och EU-mönster, och det europeiska enhetliga patentet.

I olika resolutioner om immateriella rättigheter, i synnerhet om det rättsliga skyddet av databaser, biotekniska uppfinningar och upphovsrätt, har parlamentet förespråkat en gradvis harmonisering av dessa. Parlamentet har också motsatt sig att delar av människokroppen ska kunna omfattas av patenträtten. Den 27 februari 2014 antog parlamentet en resolution på eget initiativ om privatkopieringsavgifter (rätten att ta privata kopior av lagligen förvärvat innehåll), eftersom digital privatkopiering fått stor ekonomisk betydelse till följd av tekniska framsteg. Parlamentet har också spelat en mycket aktiv roll i förslaget till Wipo-fördrag [om inskränkningar i upphovsrätten till förmån för personer med synnedsättning](#) (Marrakechfördraget).

Inom ramen för det förberedande arbetet med översynen av EU:s regler om upphovsrätt (se A.2.a) antog parlamentet i september 2018 ett betänkande med ett antal viktiga rekommendationer för alla berörda frågor. Under hela lagstiftningsprocessen pågick det en het offentlig debatt om artiklarna 11 och 13 i förslaget till direktiv om upphovsrätt på den digitala inre marknaden. Denna debatt ledde till att parlamentet röstade för att stödja insatser för att skapa en ny rätt för medieföretag att monetarisera innehåll på vissa stora nyhetsplattformar och en ny rätt som underlättar spårning av intrång i upphovsrätten på internet. Den kreativa industrin glädde sig, medan teknikföretagens representanter kritiserade förslagen. I slutändan var parlamentets röst ännu en gång tongivande för förhandlingarna med rådet och det slutliga antagandet av direktivet den 17 april 2019.

Udo Bux
05/2019

